

Kırâatlerde Müdrec Kavramı, Doç. Dr. Osman Bayraktutan

(Ankara: Sonçağ Akademi, 2023), 172 sayfa, 9786256924871

Hasan Hüseyin İslam | 0000-0001-9913-7055

Dr. | Yazar | hislam@live.nl

Gaziantep Üniversitesi | 007x4cq57

Tefsir | Gaziantep, Türkiye

Öz

İlk insan Adem'in (as) yaratılışıyla birlikte insanlık, peygamberler vasıtasıyla vahye muhatap olmuştur. Adem'le (as) başlayan vahiy tecrübesi son peygamber Hz. Muhammed'e (sav) kadar devam etmiş ve bu vahiy silsilesi Kur'an'la son bulmuştur. Kur'an'ın nüzülü ile birlikte sözlü vahyin yazılması işlemi, bizzat Hz. Peygamber (sav) kontrolünde yapılmış ve vahiy kâtiplerine yazdırılmış ancak Hz. Peygamber'in sağlığında Kur'an toplanarak bir kitap haline getirilmemiştir. Hz. Peygamber'in (as) vefatından sonra Hz. Ebubekir'in hilafeti döneminde kitap haline getirilen Kur'an, Hz. Osman'ın hilafeti döneminde çoğaltılarak günümüze kadar herhangi bir değişikliğe uğramadan gelmiştir. Kitap haline getirilen Kur'an'ın tarihsel süreç içerisinde yazımıyla kırâati arasında bir kısım farklılıklar olduğu görülmektedir. Bu farklılıklar sahih kırâatler olarak kırâat-ı seba/yedi kırâat, kırâat-ı aşere/on kırâat şeklinde kendisini göstermektedir. Bu kırâatlerin yanısıra şâz kırâatler de bulunmaktadır. Sahih ve şâz kırâatlerin hangisine dahil olup olmadığı veya bir kırâat olup olmadığı tartışmalı olan bir diğer kırâat türü daha bulunmaktadır ki bu da Müdrec Kırâat'tır. Müdrec Kırâat'in yedi veya on kırâat içerisinde yer alan bir okuma şekli olup olmadığı bu konuda çalışma yapan âlimler arasında tartışma konusu olmuştur. Kırâat farklılıkları konusunda çalışma yapan âlimlerin bir kısmı müdrec kırâatin bir kırâat şekli olduğunu savunurken bir kısmı ise bunun tefsir mahiyetli Mushaflarda ayetler arasında açıklama olduğunu iddia etmişlerdir. Suyûtî'ye kadar Müdrec Kırâat'in bir kırâat şekli olduğu konusunda açık bir ifade bulunmazken, Suyûtî ile birlikte müdrec kırâat, kırâat kavramları arasında yer almıştır. Fakat müdrec kırâatin bir okuma şekli olup olmadığı konusunda halen bir kapalılık bulunmaktadır. Bu kapalılığın açıklığa kavuşturulması önem arz etmektedir. Bu konuda geçmişte yapılan çalışmaların bir sentezini yaparak zikri geçen kapalılığı açıklığa kavuşturmak elzem olarak görülmektedir. Zira ahkam konusundaki bir kısım ayetlerdeki kırâat farklılıkları, hüküm değişikliğine de yol açmaktadır. Kritiğini yaptığımız 'Kırâatlerde Müdrec Kavramı' isimli bu eser, bu konuda cevap bekleyen sorulara bir nevi cevap niteliğindedir.

Anahtar Kelimeler

Tefsir, Kur'an, Kırâat, Müdrec, Osman Bayraktutan.

Atıf Bilgisi

İslam, Hasan Hüseyin. "Kırâatlerde Müdrec Kavramı". *Rize İlahiyat Dergisi* 26 (Nisan 2024), 207-212.

<https://doi.org/10.32950/rid.1404017>

Yayın Bilgileri

Türü	Kitap Değerlendirmesi		
Süreç Bilgileri	Geliş Tarihi: 12.12.2023	Kabul Tarihi: 15.04.2024	Yayın Tarihi: 20.04.2024
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körlleme		
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.		
Benzerlik Taraması	Yapıldı - iThenticate		
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.		
Etik Bildirim	ilahiyatdergi@erdogan.edu.tr		
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.		
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.		

Dizinlenme Bilgisi

The Concept of Mudraj in Readings, Associate Professor Dr. Osman Bayraktutan

(Ankara: Sonçağ Akademi, 2023), 172 pages, 9786256924871

Hasan Hüseyin İslam | 0000-0001-9913-7055

Dr. | Author | hislam@live.nl

Gaziantep University | 007x4cq57

Tafsir | Gaziantep, Türkiye

Abstract

With the creation of the first human, Adam (pbuh), humanity received revelation from the prophets. The revelation experience that began with Adam (peace be upon him) continued until the last prophet, Hz. Muhammad (peace be upon him), and this chain of revelation concluded with the Qur'an. The process of writing the verbal revelation along with the revelation of the Quran was carried out by the Prophet himself. The Qur'an, which was expanded into a book during the caliphate of Hz. Abu Bakr following the passing of the Prophet Muhammad (pbuh), was duplicated during the caliphate of Hz. Uthman and has remained unchanged to this day. It is seen that there are some differences between the writing and recitation of the Quran, which was carried in book form, throughout the historical process. These differences manifest themselves as authentic recitations as recitation seba/seven recitations and recitation ashare/ten recitations. In addition to these recitations, there are also shaz recitations. There is another type of recitation that is controversial whether it is included in the sahih and shaz recitations or whether it is a recitation, and this is Mudrec Recitation. Whether Mudraj Qiraat is a form of reading among seven or ten recitations has been a matter of debate among scholars working on this subject. While some of the scholars who study the differences in recitation argue that mudraj recitation is a form of recitation, others claim that it is an explanation between verses in tafsir Mushafs. While there was no clear statement that Mudraj Qiraat was a form of recitation until Suyûtî, with Suyûtî, Mudraj recitation took place among the concepts of recitation. However, there is still uncertainty as to whether mudraj recitation is a form of reading. Clarifying this opacity is an important problem that awaits an answer. It is considered essential to clarify the aforementioned opacity by making a synthesis of the previous studies on this subject. Because the differences in recitation in some verses regarding the provisions also lead to changes in the provisions. This work called 'The Concept of Mudraj in Readings', which we have criticized, is a kind of answer to the questions waiting to be answered on this subject.

Keywords

Tafsir, Quran, Reading, Mudraj, Osman Bayraktutan.

Citation

İslam, Hasan Hüseyin. "The Concept of Mudraj in Readings". *Rize Theology Journal* 26 (April 2024), 207-212.

<https://doi.org/10.32950/rid.1404017>

Publication Information

Type	Book Reviews
Process Information	Date of Submission: 12.12.2023 Date of Acceptance: 15.04.2024 Date of Publication: 20.04.2024
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks	Yes - iThenticate
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	ilahiyatdergi@erdogan.edu.tr
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

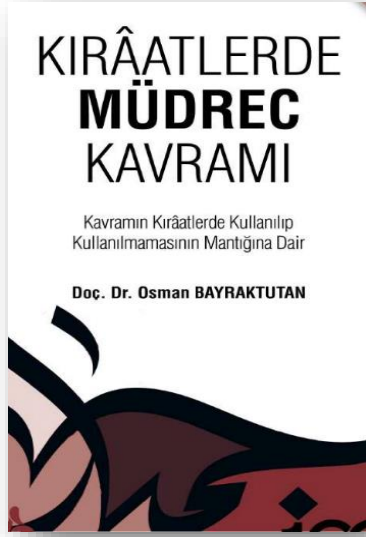

Abstracting and Indexes

Doç. Dr. Osman Bayraktutan, *Kırâatlerde Müdrec Kavramı* (Ankara: Sonçağ Akademi, 2023)

172 sayfa, 978-625-6924-87-1

İslâm dininin en temel kaynağı Kur'an'ı Kerim'dir. Kur'an'ı Kerim, nüzûl sürecinden itibaren hiçbir değişikliğe uğramadan günümüze kadar ulaşan tek kutsal kitaptır. Kur'an'ın nüzûlüyle birlikte Hz. Peygamber'in (sav) döneminde Kur'an'ın okunuşuyla ilgili olarak farklı okuyuşları ifade eden; "Kur'ân yedi harf üzerine indirildi."¹ hadisiyle Kur'ân, farklı kırâatlerde okunmaya başlanmıştır. Bu kırâatler, kırâat âlimleri tarafından farklı tasniflere tâbi tutulmuştur. Söz konusu tasnifleri en ayrıntılı şekilde yapan âlim, Suyûtî'dir. Suyûtî, bu kırâatleri, 'mütevâtir kırâat', 'meşhur kırâat', 'âhâd kırâat', 'şâz kırâat', 'mevzû kırâat' ve 'müdrec kırâat' şeklinde sınıflara ayırmıştır. Ancak Suyûtî öncesi kırâat tasnifleri içerisinde yer almayan 'müdrec kırâat' kavramı, kırâat ilmine ilk olarak Suyûtî ile birlikte girmiştir. Müdrec kırâatin kabul edilen kırâatler arasında olup olmadığı ise bir tartışma konusu olagelmıştır. Bu konunun açıklığa kavuşması ise kırâat ilmiyle meşgul olanlar için önem arz etmektedir. Tanıtımını yaptığımız "Kırâatlerde Müdrec Kavramı" adlı bu kitap, müdrec kavramının anlamı, tarihsel süreci, müdrec kavramının diğer İslâmî disiplinler tarafından nasıl anlaşıldığı ve günümüzde bu kavramın nasıl anlaşılması gerektiğini ele almaktadır. Mezkûr eser, bir önsöz, giriş, iki ana bölüm, sonuç ve kaynakçadan oluşmaktadır. Kitapta indeks bulunmamaktadır.

Yapılan bu çalışmayı tahlil ederken müdrec kavramı hakkında daha önceden yapılmış müstakil bir esere rastlamadık. Ancak gerek klasik kaynaklarda gerekse güncel yapılan çalışmalarda bu konunun bir alt başlık şeklinde incelendiğini tespit ettik. Müdrec kavramının bir alt başlık şeklinde yer aldığı bu kaynakları şu şekilde sıralamamız mümkündür: İbn Cezerî'nin *en-Neşr fi'l Kırâati'l-Aşr* (tsz.), Şa'bân Muhammed İsmâil'in *Resmü'l-Mushaf Ve'd-Dabtuhû* (tsz), İbn Cezerî, Muhammed b. Muhammed'in, *en-Neşr fi'l Kırâati'l-Aşr*, (tsz.), Şa'bân Muhammed İsmâil'in, *Resmü'l-Mushaf ve'd-Dabtuhû* (tsz.), Ebû Bekir Ahmed b. Mûsa İbn Mücâhid'in, *Kitâbu's-Seb'a fi'l-Kırâat* (1400), Sicistânî'nin *Kitâbü'l-Mesâhif* (1936), Abdulvehhâb Hammûde'nin, *el-Kırâat ve'l-Lehecât* (1948), el-İbâne Mekkî b. Ebî Tâlib'in *an Me'âni'l-Kırâat* (1971), Mekkî'nin *el-İbâne an Me'âni'l-Kırâat* (1971), Ebû Bekr el-Hatîb Ahmed b. Ali b. Sâbit Bağdâdî'nin, *el-Faslü li'l-Vasli'l-Müdrec fi'n-Nakl* (1977), el-Makdisî Ebû Şâme'nin, *İbrâzu'l-Meânî min Hurzi'l-Emânî fi'l-Kırâati's-Seb'* (1982), Rızkuddavî Seyyid'in, *fi Ulûmi'l-Kırâat* (1985), Muhammed b. Muhammed İbn Cezerî'nin, *Ğayetu'n-Nihaye fi Tabakati'l-Kurra'* (1982), Abdulfettâh İsmâil Şelebî'nin, *Resmu'l-Mushâfi'l-Osmânî ve Evhâmu'l-Müsteşrikin fi'l-Kırâati'l-Kur'ani'l-Kerîm Devâfi'uhâ ve Def'uhâ* (1983), Ebû'l-Feth Osman İbn Cinnî'nin, *el-Muhteseb fi Teybini Vücûhi Şevâzî'l-Kırâat ve'l-İzâhi Minhâ* (1986), Ebû Şâme'nin *el-Mürşidü'l-Vecîz* (1986), Şihâbüddîn Kastalânî'nin, *Letâifü'l-İşârât li Fuûni'l-Kırâat* (1986), Mekkî b. Ebî Tâlib'in, *el-Keşf 'an Vücûhi'l-Kırâati's-Seb'* (1987), Ahmed b. Muhammed Bennâ'nın, *İthâfû Fudalâi'l-Beşer bi'l-Kırâati'l-Erbaate Aşer* (1987), Dimyâtî'nin *el-İthâfu Fudalâi'l-Beşer bi'l-Kırâati'l-Erba'ate Aşer* (1987), Ahmed Beylî'nin, *el-İhtilâf beyne'l-kırâat* (1988), Hüseyin Ziyâuddîn İtr'in, *el-Ahrufu's-Seb'a ve Menziletu'l-Kırâati Minhâ* (1988), Mekkî b. Ebî Tâlib'in, *Kitâbü'l-Keşf 'an Vücûhi'l-Kırâat ve 'İleliha ve Hüceciha* (1988), Nasr b. Ali b. Muhammed b. Ebû Abdullah İbn Ebû Meryem'in, *el-Mûdah fi Vücûhi'l-Kırâat ve 'İleliha* (1993), Mustafa Atillâ Akdemir'in, *Kur'an'ın Toplanması ve Kırâat Meselesi* (1994), Muhammed b. Ömer b. Sâlim Bâzemûl'un, *el-Kırâat ve Eseruhâ fi'l-Ahkâm ve't-Tefsîr* (1996), Ebû Abdullah Hüseyin b. Ahmed İbn Hâleveyh'in, *el-Hüccetu fi'l-Kırâati's-Seb'* (1996), İsmet Ersöz'ün, *Kur'an Tarihi: Kur'an'ı Kerim'in İndirilişi ve Bugüne Gelişi* (1996), Abdulâl Sâlim Mukrim'in, *el-Kırâatu'l-Kur'âniyye ve Eseruhâ fi'd-Dirâseti'n-Nahviyye* (1996), Ebû Amr Osman b. Sâid Dâni'nin, *Kitâbü't-Teyssîr fi'l-Kırâati's-Seb'* (1996), Muhammed Bâlvâlî'nin, *el-İhtiyâr fi'l-Kırâat ve'r-Resm ve'd-Dabt* (1997), Tayyar Altıkulaç'ın, *İbnü'l-Cezerî, Diyanet İslâm Ansiklopedisi* (1999), Dâni'nin *Câmiu'l-Beyân fi'l-Kırâati's-Seb'a'l-Meşhûre* (1999), Mustafa Atillâ Akdemir'in, *Kırâat Eğitiminde Tarikler, Kur'an ve Kırâati Sempozyum Kitabı* (2000), Halis Albayrak'ın, *Taberî'nin Kırâatleri Değerlendirme ve Tercih Yöntemi* (2001), Abdulmecit Okcu'nun, *İbnü'l-Cezerî (Kur'an ve Kırâat)* (2001), Hayrettin Öztürk'ün, *Kur'an'ı Kerim'in Kırâatinde 7 Harf Meselesi* (2002), Abdurrahman Çetin'in, *Kur'an Kırâatine Yönelik Oryantalist Yaklaşımlar* (2002), İbrahim Sabırlı'nın, *Ebû Amr'ın Kırâat İlmi ve Arap İlimindeki Yeri* (2002), Muhammed b. Ali'nin, *Şerhu Tayyibeti'n-Neşr fi'l-Kırâati'l-Aşr*, (Thk. Mecdî Muhammed Surur Sa'd Baslum) (2003), Mehmet Ünal'ın, *Kur'an'ın Anlaşılmasında Kırâat Farklılıklarının Rolü* (2005), Yusuf Alemdar'ın, *Kırâatlerin Ortaya Çıkış Meselesine Yeniden Bir Bakış* (2004), M. M. A'zâmî'nin, *Vahyedilişinden Derlenişine Kur'ân Tarihi* (2006), Mehmet Dağ'ın, *İbn Mücâhid'in Kırâat Ekollerini Yedi İle Sınırlaması: Eleştirel Bir*

¹ İbn Hanbel, *Müsned*, III, Hd, 7995; Taberi, *Camiu'l Beyan*, I, 25.

Yaklaşım (2006), Mehmet Dağ'ın, *Kırâat ilminde Şâz Kavramı- Kavramın Anlamsal Dönüşümü ve Gerçek Anlamının Tespitine Dair-* (2007), Ziya Şen'in, *Kur'an'ın Metinleşme Sürecinde Ortaya Çıkan Problemler* (2007), Tayyar Altıkulaç'ın, *Hz. Osman'a Nisbet Edilen Mushaf-ı Şerif* (2007), İlhan İhsan'ın, *Kurtubî Tefsirinde Kıraat Olgusu* (2009), Muharrem Önder'in, *Şâz Kırâatlar ve İslâm Hukuku Açısından Değeri* (2009), Abdurrahman Çetin'in, *Kur'an'ı Kerim'in İndirildiği Yedi Harf ve Kırâatlar* (2010), Abdülaziz b. Süleyman b. İbrahim Mezinî'nin, *Mebâhis fi İlmi'l-Kırâât* (2011), Tayyar Altıkulaç'ın, *Hz. Ali'ye Nisbet Edilen Mushaf-ı Şerif* (2011), İsmail Karaçam'ın, *Kur'an'ı Kerim'in Nüzûlü ve Kırâati* (2011), Necattin Hanay'ın, *Kur'an Tefsirinde Kıraat Farklılıklarının Rolü: Zeccâc ve Taberî Örneği* (2015), Abdurrahman Muhammed Akten'in, *Mücahid Bin Cebr'in Hayatı ve Kıraatlere Yaklaşımı* (2015), İrfan Çakıcı'nın, *Şaz Kıraatlar ve Tefsire Etkisi* (2016), Mehmet Kılıç, *Şâz Kıraatlar Bağlamında Hasan Basrî Kıraatı ve Özellikleri* (2017), Mustafa Aydın'ın, *Hatîb el-Bağdâdî'nin el-Fasl li'l-Vasli'l-Müdreç fi'n-Nakl'i Bağlamında Müdreç Hadisler ve Değeri* (2018), Servet Kılıç'ın, *Kırâat İlminde Mekki B. Ebî Talib* (2021), Cemil Küçük'ün, *Abdullah b. Mes'ud ve Kıraati* (2021), Cafer Yerlikaya'nın, *Kıraatlerin Sihhat Kriterlerinin Değerlendirilmesi* 2021, Yunus İşeri, *Sihhat Açısından Kıraat Çeşitlerinin Kavramsal Anlamda Değerlendirilmesi* (Aralık 2022), Osman Bayraktutan'ın, – Demirkol, Nihat, *D-r-c Fiili Üzerine Etimolojik Bir Değerlendirme* (2023), Mehmet Keleş'in, *Şevkânî, Fethu'l-Kadîr Adlı Eseri ve Kıraatleri Ele Alma Yöntemi* (2023) ve Nesrişah Saylan'ın, *Übey B. Ka'b'ın Kıraat İlmindeki Yeri ve Ona Atfedilen Kıraatlerin İncelenmesi* (2023).

Eserin giriş bölümünde çalışmanın konusu, amacı, kullanılan metot ve kaynakları belirtilmiştir. Ayrıca İslâm düşünce tarihinde önemli bir yeri olan 'müdreç' kavramı ve bunun tarihsel süreçte kazandığı anlamları ele alınarak Kur'an-ı Kerim'in okunuşunu konu edinen ve kırâat ilminde kullanılan söz konusu kavramın doğru bir şekilde anlaşılmasının önemi belirtilmiş ve d-r-c'nin semantik analizinin yapılmasına olan ihtiyaçtan hareketle böyle bir çalışmaya ihtiyaç duyulduğu açıklanmıştır. Bu bağlamda müdreç kavramının Kur'an öncesi dönemde kullanıldığı anlamlarıyla Kur'an'da hangi anlamlarda kullanıldığının ortaya konulması gerektiği belirtilerek bu kavramın müfessirler ve İslâm âlimleri tarafından nasıl anlaşıldığının, temel klasik ve güncel kaynaklardan da istifade edilerek açıklığa kavuşturulması hedeflenmiştir. Birinci bölüm olan "Semantik Analiz Yöntemi Açısından Müdreç Kavramı" bölümü dört alt başlığa ayrılarak 1. "d-r-c" kelimesinin eş anlamlıları 2. "d-r-c" kelimesinin zıt anlamlıları 3. "d-r-c" kelimesinin diğer ilimlerde kullanımı 4. "d-r-c" kelimesinin istilahi anlamı ele alınmış olup bu kapsamda ilk iki alt başlıkta altı kavram işlenmiştir. Buna göre müdreç kavramının luğavî ve istilahî tanımları türevleri ile incelenmiş, Kur'an'da müdreç kavramı ayetlerle örneklendirilmiştir (s. 5). Eserin ikinci bölümünde ise 'Kavramın Kırâatlere Giriş Seyri' ana başlığı altında üç alt başlığa ayrılmış olup bu alt başlıklarda ikili, üçlü ve altılı sınıflandırma şeklinde kavramın kırâat ilmine girişi kırâat âlimlerinin görüşleriyle izah edilmeye çalışılmıştır (s. 50-62).

Çalışmanın birinci bölümüne müdreç kelimesinin semantik analizi yapılarak başlanmış olup "d-r-c" ve türevlerinin anlamları ele alınmıştır (s. 8). Bu bağlamda "d-r-c" kökünün geldiği anlamların geniş bir şekilde analizi yapılmıştır. Daha sonra müdreç kelimesinin if'al kalıbında "ed-re-ce" fiilinin ismi meful kalıbında kullanıldığı bunun anlamının da "gizleme", "saklama", "katlama", "bir şeyi bir şeye sokuşturma", "ilâve etme", anlamlarına geldiği belirtilir (s. 9-10). Daha sonra "d-r-c" kelimesinin anlamının daha iyi anlaşılabilmesi için "d-r-c" ile eş anlamlı olan fiiller ele alınır. Bu bağlamda Kur'an'da 115 defa farklı türevlerde kullanılan "d-h-l" kelimesi (s. 11-14), 14 defa kullanılan "v-l-c" fiili (s. 14-16), 10 defa geçen "z-l-f" fiili (s. 17-19), Kur'an ayetlerinden örnekler verilerek "d-r-c" fiiliyle anlam yakınlığı içerdiği belirtilir. "D-r-c" kelimesinin eş anlamlıları üzerinde durulan çalışmada daha sonra bu kelimenin zıt anlamlıları incelenir. Zira bir kelime sadece eş anlamlılarıyla değil, bilakis zıt anlamlılarıyla daha iyi kavranacaktır (s. 19). Bu bağlamda Kur'an'da farklı türevleriyle birlikte 184 defa geçen "h-r-c" kelimesi (s. 21-24), 9 yerde farklı türevleriyle kullanılan "b-r-z" fiili (s. 24-26), iki yerde geçen "b-z-g" fiili (s. 26-28) üzerinde durulur ve Kur'an'dan ayetlerle söz konusu kelimeler örneklendirilerek "d-r-c" kelimesiyle karşıt anlamlar içermekte olduğu ispat edilmeye çalışılmıştır.

Birinci bölümün son alt başlığında ise müdreç kavramının diğer İslami ilimlerden gerek hadis gerek fıkıh gerekse tefsir ilimlerinde hangi anlamlarda kullanıldığı ele alınır. Bunun için "Müdreç Kavramının Diğer İlimlerde Kullanımı" adı altında bir başlık açılır. Buna göre öncelikle müdreç kelimesinin hadis ilminde kullanılışı ele alınmış ve bu kavramın "hadisleri rivayet eden kişilerin asli metinde olmadığı halde metne yaptıkları eklemeler" şeklinde tarif edilir (s. 50-51). Daha sonra çok kısa birkaç cümle ile yapılacak olan söz konusu tanım, adeta bir hadis usûlü kitabındaki terim gibi detaylıca ele alınarak; müdreç hadisin tanımı, kelimenin hadis ilmindeki anlamı, müdreç hadislerin ilk olarak hangi âlimler tarafından hangi kitaplara alındığı, müdreç hadislerden örnek verilerek başta, ortada ve sonda kullanılan müdreç örneklerine geniş bir şekilde yer verilir. Aynı zamanda müdreç kavramının eş anlamlı ve zıt anlamlı kelimelerin işlendiği başlık altında da yapıldığı gibi adeta kitap bir lügat ve terimler kitabı hüviyetine bürünmüştür. Aslında bu usûlü kitabın tamamında görmek mümkündür (s. 31-33). Çalışmada müdreç kelimesinin hadis ilimlerindeki anlamından sonra fıkıh ilmindeki anlamı üzerinde durulur. Öncelikle usûl-i fikhın sözlük anlamı üzerinde durulduktan sonra ıstilahî anlamı ele alınır. Müdreç kelimesinin usûl-i fikhıta genel olarak hukuk içeren ayetlerde o

ayetlerin anlaşılması ve yorumlanmasında yapılan ilâve kelime veya kelimeler olarak kullanıldığı belirtilir. Bu bağlamda ayetlere farklı kârielerin eklediği müdrec kelimeler sebebiyle farklı hükümlerin ortaya çıktığı belirtilerek müdrec kırâatin sebep olduğu hukukî konulardaki farklılıklar, oruçla, nafakayla ilgili ayetlerden örnekler verilerek konu somutlaştırılmaya çalışılmıştır (s. 33-39). Daha sonra müdrec kelimesinin tefsir ilminde kullanılmasına yönelinir. Zira yazara göre usûl-i fikh ve tefsir ilmindeki müdrec kavramı arasında büyük bir benzerlik görülmektedir. Çalışmada her alt başlıkta olduğu gibi burada da konuya başlarken kelimenin etimolojik tanımına girilir. Öncelikle tefsir kelimesinin lugavî anlamı daha sonra da bu kelimenin ıstilahî anlamı üzerinde geniş bir şekilde durulur. Tefsir ilminde kullanılan müdrec kavramının ayetlerin kenarlarına yazılan ve Kur'an'dan olmayan ilâve kelimeler olduğu belirtilir. Ancak sahâbe döneminde yapılan bu uygulama daha sonraki nesiller tarafından Kur'an'ın asıl metnindenmiş gibi anlaşıldığı belirtilir (s. 39-42). Yazar, müdrec kavramının Kırâat İlmî'nde kullanılan, mushafların hattına uymayan, tefsir mahiyetli eklemeler ve Hz. Peygamber'e nispet edilmeyen rivâyetler olarak adlandırıldığını ifade eder. Buna göre aslında müdrec kırâat, bir kırâat şekli olmaktan öte tefsir amacıyla satır aralarına konulan izahlardır. Bu açıklamadan sonra aynı başlık altında kırâatlerin tespit edilmesindeki şartları açıklamaya başlar ve sahâbe tarafından icra edilen müdrec okumaların, Hz. Osman tarafından Kureyşî lehçeyle birlikte kaldırıldığını ve böylece müdrec ilavelerin ayırt edilebildiğini ancak sahâbe döneminden sonra bu rivayetlerle karşılaşanların bunları Kur'an zannetmeye başladıklarını belirtir. Yazar, müdrecin bir kırâat olarak değerlendirilmemesi gerektiğini, müdrecin içtihadı, kırâatin ise nakle dayandığını, (s.48) müdrecin tefsire yapılan ilaveler olduğunu ve Hz. Peygamber'e nispet edilmeyen rivayetler olduğunu belirtir.

İkinci bölüm olan "Kırâatlerde Müdrec Kavramı" bölümünde kavramın kırâatlere girişinde kırâat alimlerinin kullandığı ikili, üçlü ve altılı sınıflandırmaları ele alan yazar, ikili tasnif bağlamında önce sahih kırâat ve şâz kırâatin sözlük anlamları üzerinde durmuş, daha sonra bu kavramların ıstilahî anlamını açıklamaya çalışmıştır. Daha sonra üçlü tasnifi ele almış, üçlü tasnif bağlamında sahih kırâat, âhad kırâat ve şâz kırâatin önce sözlük anlamı üzerinde durmuş sonra bu kavramların ıstilahî anlamları hakkındaki örneklerle konuyu genişletmiştir. Mezkûr üçlü tasniften sonra altılı tasnifi ele alan yazar, bu bağlamda altılı tasnifin ilk defa Suyûtî tarafından yapıldığını, Suyûtî'nin yaptığı bu tasniften sonra hadis ilminde kullanılan terminolojiyle kırâatlerde kullanılan terminolojinin birbirine karıştığını, bunun sebebini de Suyûtî'nin hadis âlimi olmasına bağlar. Suyûtî'nin altılı tasnifi mütevâtir, meşhûr, âhâd, şâz, mevzû ve müdrec olmak üzere altıya ayırdığını belirten yazar, önceki bölümlerde ve başlıklarda olduğu gibi öncelikle bu kavramların sözlük anlamları ve terimsel anlamları üzerinde durarak câhiliyye şiiirinden ve ayetlerden örnekler vermek suretiyle bu kavramların anlaşılmasını sağlar (s. 69-71). Daha sonra altılı tasnifin altıncısı olan ve asıl konuyu teşkil eden müdrec kırâate yoğunlaşır. Bu bağlamda yine diğer başlıklarda ve alt başlıklarda olduğu gibi önce müdrecin sözlük anlamının "eklemek, ilâve etmek, bir şeyi bir şeyin içine koymak" şeklindeki tanım, yeniden zikredilir. Daha sonra kırâat ilminde müdrec kelimesinin anlamına geçilir (s. 73-74). Yazar, kadim kırâat kaynaklarında bu tür bir kırâatin olmadığını, İbnu'l-Cezerî'nin de müdrece bir kırâat çeşidi olarak değil, "Mushaflara yazılan tefsirî ziyadelikler" olarak tarif ettiğini belirtir. Ayrıca Zerkeşî'nin de müdrece bir kırâat şeklinde yaklaşmadığını ancak Suyûtî ile birlikte bu kavramın ilk defa kırâat çeşitleri arasında sayıldığını; Suyûtî'nin altıncı kırâat olarak müdrec kırâati, kırâat türlerinden biri olarak ele aldığını belirtir. Yazar, çağdaş dönemde de kırâatle ilgili çalışmalar yapıldığını, yapılan bu çalışmalarda ufak ilaveler dışında İbnu'l-Cezerî ve Suyûtî'nin etkisinin açıkça görüldüğünü belirtir. Yazar, ikinci bölümün son alt başlığı olan müdrec örnekleri kısmında diğer başlıklarda olduğu gibi müdrecin bir kırâat türü olmadığını, satır aralarına konulan tefsir olduğunu, (s. 76-77) oysa Hz. Osman ve istinsah heyetinin müdrec veya mensuh kırâatlerin farkında olduklarından bu kırâatleri Mushaf'a almadıklarını belirtir. Müellif, müdrecin genel anlamda ekleme faaliyeti olmakla birlikte "bazen bir cümle, bazen bir kelime, bazen bir edat, bazen de harfin hareketlenmesi şeklinde çok geniş kapsamlı bir faaliyet" olduğunu belirterek bunu Kur'an ayetleriyle örneklendirir. Bu bağlamda yazar kırk tane örnek vererek konunun anlaşılmasını sağlamıştır. Bu müdrec örneklerden sonra İbn Mes'ud'a ait olan Mushaf'taki müdrec ilaveler tablosuyla konuya son verilir.

"Kırâatlerde Müdrec Kavramı" altında yapılan bu çalışmayla 'müdrec' kavramının ne olduğu, kelime olarak hangi anlamları taşıdığı, müdrec ile yakın ve eş anlamlı kelimeler, zıt anlamlı kelimeler, müdrec kavramının diğer ilimlerde kullanıldığı anlamlar ve kırâat ilimlerinde kullanıldığı anlamlar, "d-r-c" fiilinin ıstilahî anlamı, müdrec kavramının kırâatlere ne zaman ve kimler tarafından girdirildiği hakkında tarihsel süreç, bu kavramın kırâat ilminde kullanılmasında ikili, üçlü ve altılı tasnifin etkisi ve önemi ile kırâatlerde fiili olarak kullanılan müdrec kırâate verilen örneklerle müdrec kavramı tahlil edilmiştir. Müdrec kırâat hakkında verilen örneklerde genel olarak İbn Mesud, Ubeyy İbn Ka'b ve İbn Abbas'ın kırâatlerinden örnekler verilerek bu alanda söz sahibi olan bu sahâbenin kırâatleri zikredilmiştir. Bu sahabelerin kendilerine has olan mushaflarında sayfa kenarlarında

tefsir mahiyetinde aldıkları notlar, sonraki nesiller tarafından farklı bir kırâat gibi algılanmıştır. Ancak söz konusu tefsir mahiyetindeki notların Osman Mushafı'na alınmayışı yapılan bu uygulamanın bir kırâat olmadığını göstermektedir. Dolayısıyla Suyûtî gibi bazı âlimler tarafından zikredilen bu sahâbe notları bir kırâat gibi algılanmışsa da bu görüş genel anlamda bir kabul görmemiştir. Bu incelemeyle müdrec kavramın ne olduğu anlaşılır hale getirilmiştir. Zira İslâm tarihi boyunca müdrec kırâat hakkında müstakil bir çalışmanın olmadığı görülmektedir. Bu alanda yapılan önceki çalışmalar, adeta bir alt başlık şeklindedir. Bu çalışmayla nispeten de olsa bu boşluk doldurulmaya çalışılmıştır. Çalışmada genel olarak tanım tekrarları göze çarpmaktadır. Yazım konusunda da bir kısım imla hataları bulunmaktadır. Örneğin kırâat kelimesi bazı yerde şapkalı, bazı yerde ise şapkasız yazılmıştır. Ayrıca ikinci bölümde müdrec kırâate verilen 40 örnekte de kronolojik bir yazımın takip edilmediği, örneklere Rahmân Suresi'yle başlanıp daha sonra Bakara Suresi'ne dönülmesi, örneklerin sonuna kadar böyle devam edilmesi de eserdeki sistematiğe yeterli derecede dikkat edilmediğini göstermektedir. Eserin bu alanla ilgili yapılmış eski ve yeni birçok çalışmadan faydalanılarak hazırlandığı görülmektedir. Bu da çalışmaya değer katmakta ve okuyucuya zengin bir kaynakça sunmaktadır. Ancak eserde çok fazla tanım yapılması ve müdrecle ilgili örneklerin gereğinden fazla zikredilmesi, çalışmanın özgünlüğünü zayıflatmakta, okuyucunun dikkati müdrec kavramından çok örneklere yöneltmekte olup bu durum da okuyucunun somut bir kaniya ulaşmasını zorlaştırmaktadır. Eser genel itibarıyla bir lügat ve tanım kitabı hüviyetinde olmakla beraber müdrec kavramı hakkında doyurucu bilgiler vermesi hasebiyle konuyla ilgilenen ilim ehli için mutlaka okunması tavsiye edilecek bir eser olduğu kanaatini uyandırmaktadır.

Kaynakça | References

İbn Hanbel, Ahmed. *el-Müsned*, Thk. Muhammed Cemil el Utar, Beyrut: Daru'l Fikr, 1994.

et-Taberi, Muhammed İbn Cerir, *Camiu'l-Beyan An Te'vili Ayi'il-Kur'ân*, Thk. Sıdkı Cemil el-Utar, Beyrut: Daru'l-Fikr, 1995.